

Сковорода Г.
«Разговор,
называемый
алфавит, или
букварь мира».
Друга половина 1774.
Аркуш. Автограф.

европ. протестанти, ідеалізував Біблію як універсальний культ. фонд. З другого боку, в Біблії є дух, а є і обманна «тварна» плоть, взята з повсякденності сюжетно-образна система. Подвійна характеристика Біблії є наслідком визнання С. її символічної природи. У староукр. школі риторики та богослов'я визнавалася багатозначність смислу будь-якої символіки. Однак провідні теологи різних напрямів завжди наполягали на буквальному, літеральному смислі тих текстів, які С. Яворський зараховував до істор. частини Біблії. Ф. Прокопович, симпатизуючи зх. ліберально-просвітницьким тенденціям, обирав відносний критерій: оскільки для християнства вся старозавітна частина Біблії є не більше, ніж передвісник і символ Нового Завіту, то в Старому Завіті можуть бути сприйняті буквально тільки ті тексти, які мають більш-менш прями відповідники в новозавітних. Для більшості староукр. богословів Святе Письмо залишалося буквальною оповіддю про історію Всесвіту та

Національний
літературно-
меморіальний музей
Г.С. Сковороди
у с. Сковородинівка
Золочівського району
Харківської області.
Фото 2011.

Боговтілення. На цьому прямо наполягали, крім С. Яворського, св. Димитрій Ростовський (Гуптало) і учитель богослов'я в класі С. Г. Кониський, а сучасник С. П. Величковський закликав триматися тексту Святого Письма «крепце, аки слепец за тын». С. пішов далі найсміливіших прихильників критичного мислення в теології: не заперечуючи священного і богонатхненного характеру Біблії, він повністю відкинув прямий сенс «історичних» частин Біблії. Для нього всі бібл. образи, не виключаючи оповідей апостолів, були не більше ніж «фігури», символи із глибоким непрямым, інакомовним смислом. Символічний, знаковий характер Біблії означає, що до вічності належить тільки глибокий метафоричний та алегоричний сенс її, а не сюжетно-образний ряд. Напрямок мислення С. був радикально критичним щодо текстів та буквального смислу Святого Письма, у чому він розходився з усіма староукр. філософами та богословами. С. не шкодував сарказму, щоб висміяти навіть буквалістське вірування в Біблію як реальну історію світу, починаючи від опису творіння і Божого суботнього відпочинку. Ін. словами, Біблію С. розглядав як рукотворний текст, створений людьми із притаманними їм слабкостями та обмеженостями, але наділений глибоким і вічним сенсом.

Сама по собі така ідея не означала розриву з релігією і християнством. У протестантській літературі критичний аналіз текстів Нового Завіту розпочався ще за життя С., у 1770-х рр., працями Г.-Е. Лессінга, присвяченими проблемі розходження текстів чотирьох канонічних евангелій. Із того часу теологічне вивчення евангелій як літ. творів, за аналогією з літописами та ін. архаїчними текстами, привело до визначних наук. результатів. Можна з упевненістю сказати, що С. перебував у тому річищі просвітницької критичної думки, з якого постали безсторонні наук. дослідження текстів Святого Письма.

Тематика релігійного досвіду є найделікатнішою, оскільки йдеться про емоційний стан та

його репрезентацію в к-рі. Заг. концепція С. ґрунтується на християн. вченні про тіло і душу, розвинутому апостолом Павлом і означеному символікою серця. У цьому сенсі все християнство є «філософією серця». Але «серце» для християн. філософа є істотою людини не в сучасному поетичному значенні. С. керувався бібл. розумінням слова «серце», яке не збігалось з романтичним уявленням про протистояння «серця» і «розуму». У бібл. мові серце розглядається як «розумовий центр» особистості. С. не розрізняв у «серці» його чуттєвої і раціональної сторін: сковородинське «Всяк есть тем, чье сердце в нем» говорить не про чуттєвість і чутливість на протигагу розуму, ratio, а про необхідну відповідність способу існування даної людини до її сутності. Посилаючись на пророка Єремію, С. говорить про серце якраз як про сутність людини. У необхідності поєднання сутності людини з її існуванням полягає вчення С. про «споріднену працю», що має паралелі із зх. вченнями про збіг сутності її існування, котрі стали передумовою европ. філос. романтизму. Рішучий поворот, який у розумінні теології і філософії здійснив С., полягав у відмові від традиційних претензій філософії на створення заг. картини світу, в зосередженні філос. думки навколо питання, що таке щастя і чи може його досягти кожен. Висловлюючись звичними сьогодні словами, С. вбачав осн. задачу філософії в побудові філос. антропології (вчення про людину), а філос. онтології (вчення про буття), що її розвивали послідовники Г.-В. Лейбніца, не вважав шляхом до розв'язання проблем людини. С. можна вважати передвісником нової епохи — епохи укр. романтизму.

П. під час мандрів у маєтку одного зі своїх приятелів в с. Пан-Іванівка (нині с. Сковородинівка Золочівського р-ну Харків. обл.).

Тв.: Твори, т. 1—2. К., 1961; Повне зібрання творів, т. 1—2. К., 1973; Сочинения, т. 1—2. М., 1973; Твори, т. 1—2. К., 1994; Сочинения. Минск, 1999; Твори, т. 1—2. К., 2005; Григорій Сковорода. Повна академічна збірка творів. Харків—Едмонтон—Торонто, 2011.

Бібліогр.: Два століття сквородів-ани: Бібліографічний довідник. Х., 2002.

Літ.: *Багалій Д.І.* Український мандрівний філософ. [Х.,] 1926; *Чижевський Д.М.* Нариси з історії філософії на Україні. Прага, 1931; *Його ж.* Філософія Сквороди. В кн.: Праці Українського наукового інституту: Серія філософська, т. 24, кн. 1. Варшава, 1934; *Попов П.М.* Григорій Скворода: Життя і творчість. К., 1960; Від Вишенського до Сквороди. К., 1972; *Ніженець А.М.* На зламі двох світів. Х., 1972; Філософія Григорія Сквороди. К., 1972; *Іванько І.Ф.* Філософія і стиль мислення Г. Сквороди. К., 1983; *Драч І.Ф. та ін.* Григорій Скворода. К., 1984; Скворода Григорій: Дослідження, розвідки, матеріали. К., 1992; Скворода Григорій: Образ мислителя. К., 1997; *Ушкалов Л.* Українське барокове богомилення: Сім етюдів про Григорія Сквороду. Х., 2001; *Сафронова Л.А.* Три мира Григорія Сквороди. М., 2002; Скворода Григорій: Ідейна спадщина і сучасність. К., 2003; *Чижевський Д.І.* Філософія Г.С. Сквороди. Х., 2004; *Попович М.В.* Григорій Скворода: Філософія свободи. К., 2007; *Шевчук В.О.* Пізнаний і непізнаний Сфінкс: Григорій Скворода сучасними очима: Розмисли. К., 2008.

М.В. Попович.

СКВОРОДИ Г. МЕМОРІАЛЬНИЙ КОМПЛЕКС розташов. у с. Сквородинівка (до 1922 — Пан-Іванівка) Золочівського р-ну Харків. обл. Тут жив останні роки та був похований Г.Скворода. 1894 поставлена чавунна огорожа навколо могили. 1922 будинок, в якому жив філософ (належав А.Ковалинському), а також прилегла територія були оголошені заповідником. Заг. площа — 22 га. Входять: будинок (1972 реставрований), в якому розташований музей Г.Сквороди; ставок, сад і парк, що прилягають до будинку. На березі ставка росте багатолітній дуб, в затінку якого любив працювати і відпочивати Г.Скворода. На могилі споруджений пам'ятник (1922, автор І.Мельгунова, 1972 замінений на інший — скульп. *І.Кавалерідзе*, архіт. *В.Гнездилов*). 1962 у приміщенні будинку на громад. засадах відкрито музей Г.Сквороди. Із 1972 переведений на держ. утримання. Є місцем проведення наук. конференцій, присвячених видатному укр. філософу.

Літ.: *Ніженець А.М.* Г.С. Скворода: Заповітні місця на Харківщині. Х., 1962; *Мазуркевич О.Р.* Заповідник у

Сквородинівці (Музей Г.С. Сквороди, Харківська область). «УІЖ», 1968, № 9; *Його ж.* Сквородинівка, святина України (Музей-заповідник Г.С. Сквороди, Харківська область). «Прапор», 1968, № 8; *Балабуха К.Х.* Музей-заповідник (Г.С. Сквороди) у Сквородинівці. «Українська мова і література в школі», 1974, № 2; *Ніженець А.М.* Григорій Скворода — пам'ятні місця на Україні. К., 1984.

П.І. Скрипник.

СКОВРОНКІВСЬКІ ЧИТАННЯ

(Colloquia Jerzy Skowronek dedicata) — щорічні зібрання архівістів країн Центр. і Сх. Європи, що проводилися впродовж 1995—2006 в Польс. Республіці Ген. дирекцією держ. архівів Польщі з ініціативи проф. Єжи Скворонька. Первісно передбачалося проведення щорічних зібрань упродовж 10-ти років з метою поглиблення співпраці архівів Цент., Східної і Південної Європи, їх інтеграції з архівами ін. частини континенту. Перша конференція відбулася 28 вересня — 1 жовтня 1995 в м. Стара Весь. Вона присвячувалася проблемі інкорпорації архівів колиш. робітн. та комуніст. партій до нац. (держ.) архів. фондів. У конференції взяли участь представники 13-ти країн: Болгарії, Естонії, Литви, Румунії, України, Франції та ін. Важливим кроком в інтеграції зусиль архів. служб европ. країн було рішення щодо створення першого міжнар. довідника про архіви колиш. компартій, розроблення міжнар. стандарту описання таких архів. фондів, систематичного проведення міжнар. конференцій і тематичних семінарів. Учасники другої конференції (28—30 вересня 1996, м. Пулави) обговорили питання впливу політ. і сусп. змін на становище архівів й підтримали ідею систематичного проведення таких конференцій. Після передчасної смерті проф. Є.Скворонька на знак визнання його заслуг від 1997 міжнар. зустрічі архівістів на пропозицію чл.-кор. РАН В.Козлова стали носити його ім'я — «Colloquia Jerzy Skowronek dedicata» (Сковронківські читання) — й збирати представників архів. установ країн Центр. і Сх. Європи для обміну досвідом у розв'язанні спільних актуальних проблем архів. буд-ва: «Спільна архівна спадщина країн і народів

Центральної і Східної Європи» (22—24 жовтня 1997, Голявіце), «Архіви і приватні архівні матеріали в країнах Центральної і Східної Європи» (8—10 жовтня 1998, Варшава—Мондралін), «Використання архівних матеріалів з точки зору закону і практики країн Центральної і Східної Європи» (15—16 жовтня 1999, Мондралін), «Архіви колишніх міжнародних організацій країн Центральної і Східної Європи» (13—14 жовтня 2000, Варшава), «Архіви в новому столітті: Стратегічні питання автоматизації архівів» (28—29 вересня 2001, Варшава), «Роль архівів в інформаційному суспільстві» (31 травня — 1 червня 2002, Варшава—Попово), «Архіви серед установ пам'яті» (28—29 травня 2004, Варшава), «Архіви і нетрадиційні носії інформації» (20—21 травня 2005, Торунь). «Архівариус: Професія майбутнього в Європі» (18—20 травня 2006, Варшава). Конференції проводилися за підтримки Міжнар. ради архівів, Фонду ім. Стефана Баторія, Ради Європи, Архіву відкритого сусп-ва Центральноєвроп. ун-ту в Будапешті (Угорщина). У читаннях також брали участь архівісти з Туреччини, Ізраїлю, Китаю. Останні читання були спільним засіданням із відділеннями МРА EURBICA. Конференції сприяли встановленню творчих контактів між архівістами різних країн, розробленню спільних проєктів, зокрема підготовки довідника «Спільна архівна спадщина країн і народів Центральної і Східної Європи», бази даних «Створення сучасного науково-довідкового апарату до архівного фонду Ради

Є. Скворонек (1937—1996).

Могила Г.С. Сквороди у с. Сквородинівка.

